

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(повне найменування вищого навчального закладу)

Історичний факультет
(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра Нової та Новітньої історії
(повна назва кафедри)

Дипломна робота

магістра
(освітній ступінь)

на тему: «Модернізаційні процеси у Японії другої пол. XIXст. –
поч. XX ст.»

«Modernization processes in Japan second half of XIX century - early. XX century»

Виконав: студент денної форми навчання
спеціальності 8.02030201 Історія
Пачковський Євген Сергійович

Керівник к.і.н., доц. Черних І.Д.

Рецензент к.і.н., доц. Радзиховська О.О.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

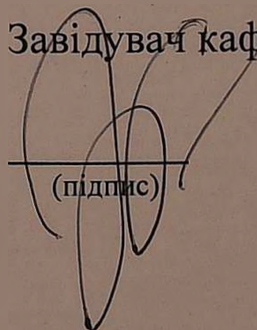
№ 14 від 22.05 2017 р.

Захищено на засіданні ЕК № 1

протокол № 41 від 13 червня 2017 р.

Оцінка добре 180 1С
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

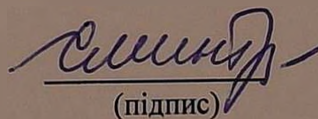
Завідувач кафедри

(підпис)

Дьомін О.Б.
(прізвище, ініціали)

Голова ЕК

(підпис)

Сминтина О. В.
(прізвище, ініціали)

Ц/к 428 003

Одеса – 2017

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Історіографія та джерела	6
1.1.Радянська та пострадянська історіографія.....	6
1.2.Західна історіографія	17
1.3.Японська історіографія.....	25
1.4.Джерела.....	36
Розділ 2. Передумови модернізації Японії в епоху Мейдзі.....	42
2.1 Криза системи Токугава.....	43
2.2. Відкриття Японії.....	47
2.3. Події Мейдзі ісін.....	52
Розділ 3. Реформи епохи Мейдзі ісін.....	61
3.1. Агарні реформи 70-х р.р. ХІХ ст	61
3.2. Початковий період індустріалізації Японії	65
3.3.Реформування державно-адміністративної системи.....	70
3.4. Становлення конституційної монархії.....	74
Висновки.....	86
Список вивчених джерел та літератури.....	89

ВСТУП

Рання модернізація у Японії – одна з ключових подій в історії країни, яка істотно вплинула на розвиток японської держави та суспільства. Можна сказати, що її вплив не припинився й до сьогоднішнього дня, адже японці знов і знов продовжують звертатися до цієї сторінки своєї історії, створюючи численні організації, спрямовані на вивчення та збереження пам'яті про ці події. Не припиняється й процес розвитку історіографії, адже кожен рік видаються численні праці, присвячені тим чи іншим аспектам модернізації. Інтерес з боку світової спільноти істориків до модернізаційних процесів у Японії надзвичайно великий.

Наукова актуальність теми: процес модернізації Японії у XIX- початку XX ст. становить велику важливість для дослідження, так як саме він дозволив в подальшому цій країні вийти на провідні позиції в регіоні і світі. Особливий інтерес викликає той факт, що політична модернізація країни була здійснена не за класичними моделями повної «вестернізації», а на підставі збереження японських традиційних систем і соціуму. Виявлення в ході дослідження характерних особливостей японського досвіду політичної модернізації дозволяє внести вклад у подальший розвиток її загальної теорії. При цьому унікальність японського досвіду модернізації надає той факт, що вона була здійснена під жорстким зовнішнім впливом. А також тим, що японські модернізації практично не несли в собі деструктивних в соціально-політичному плані рис, як правило, властивих будь-яким переломним періодам.

історичної науки у різних державах, але й показує еволюцію ставлення до модернізації і події Мейдзі ісін, яка й досі в Японії одна з найулюбленіших тем для історичних праць. Події цього часу були криваві і суспільство шукало шляхи для подолання кризи. Для України в нинішні складні часи ця тема може бути особливо актуальною, адже вона показує шляхи для прискореної модернізації та європеїзації суспільства, при тому не відходячи від традиційних цінностей суспільства. Японська модель може буди у пригоді для нинішньої України.

Мета магістерської роботи – дослідити передумови і розвиток модернізації Японії у другої половини ХІХ ст.- ХХ ст.

За для досягнення мети потрібно виконати наступні завдання:

1. Проаналізувати передумови модернізації Японії та з'ясувати специфіку японської свідомості та її вплив на реставрацію;

2. Встановити механізми проведення реформ у період реставрації Мейдзі ;

3. визначити моделі політичної поведінки в модернізаційних процесах;

4. проаналізувати розвиток історіографії, присвяченої тематиці ранньої модернізації та подій Мейдзі ісін.

Об'єктом дослідження магістерської роботи модернізація Японії другої половини ХІХ ст.-поч. ХХ в ході його розвитку.

Предметом дослідження є традиційні механізми реалізації процесів модернізації в Японії, що розглядаються крізь призму японського національного характеру, а також соціальних, культурних, економічних та інших процесів японського суспільства.

Географічні межі магістерської роботи окреслені територією Японії.

Хронологічні межі роботи окреслені періодом другої половини ХІХ ст. – поч. ХХ ст.

Методологічна основа дослідження: Основою для роботи став системний підхід, що полягає в аналізі складу і структури явища як системи в статиці на конкретний період і в його динаміці в часі. Системний підхід орієнтує дослідника на цілісне сприйняття складних об'єктів, виявлення різноманіття зв'язків і відносин всередині об'єкта і в його взаєминах з оточенням, на вивчення механізмів функціонування і розвитку. При цьому автор переважно опирався на наукові підходи, вироблені в рамках теорії модернізації.

Сукупність принципів наукового аналізу забезпечує поєднання загальнотеоретичних і спеціально-наукових методів, що дають можливість отримання достовірних теоретичних і емпіричних знань.

До загальнонаукових методів, застосованих у магістерському дослідженні, відносяться логічний, аналіз і синтез, індукція і дедукція, описовий метод та ін.

На основі принципу міждисциплінарного підходу, використаного в даній роботі, методи різних наукових дисциплін взаємодіють і органічно доповнюють один одного. Це дає можливість широкого використання їх досягнень і збагачує теоретико-методологічну базу дослідження. Важливе значення для методології даного дослідження мають діалектний, структурно-функціональний та компаративістський підходи.

Мета та завдання визначили структуру роботи.

Магістерська робота складається з трьох розділів:

Мета та завдання визначили структуру роботи. Магістерська робота складається з трьох розділів:

У першому розділі було проаналізовано історіографію даної теми роботи.

У другому розділі аналізуються передумови та початок реставрації Мейдзі.

У третьому розділі розглянуто розвиток Мейдзі ісін та проведення реформ нової влади. Також розглядається створення першої японської конституції та проводиться її аналіз.

Опрацьовано 76 одиниць джерел та літератури.

Висновки

Мейдзі ісін – одна з ключових подій в історії Японії, що істотно позначилось на розвитку японської держави та суспільства.

Позиції вчених різних шкіл та течій, які займалися дослідженням реставрації Мейдзі особливо не суперечили між собою. Головним відмінностями були підходи щодо дат початку занепаду Токугавської системи та модернізації. Вони не відходили від позицій європоцентризму і не давали коментаря щодо відмінностей капіталізму сходу та заходу. Трагування подій Мейдзі ісін, як революції, було в край не вірним, адже це була звичайна зміна влади. Тобто, вони намагалися трактувати події опираючись на європейське знання і не намагалися трактувати події під японським кутом зору.

Це вкрай важливо, бо японська політична свідомість має фундаментальні відмінні риси в рамках ключових понять цивілізаційного підходу (і в контексті класичного розуміння східної «ірраціональної» свідомості), а так само теорії модернізацій. Тому саме у особливості японської свідомості та ментальності криються причини специфіки процесів японської модернізації.

У першій половині XIX ст. криза японського суспільства проявлялася у всіх сторонах життя – в уповільненні зростання економіки, в розхитуванні феодальної станової структури, в падінні ефективності державного управління та зростанні місцевого сепаратизму. Важливим чинником загострення кризи стала також економічна і політична діяльність в Японії іноземців, що з'явилися там після вимушеного припинення політики самоізоляції. І вже до середини XIX ст. криза в Японії досягла такої глибини, яка не дозволяла її зупинити в рамках існуючої системи влади. На політичну арену в цей час вийшла політична опозиція, об'єднана як з частин

старої еліти, так і з виходців з «самурайських низів», які в подальшому відіграли важливу роль в відновленні влади японського імператора.

Зміни країни відбувалися в умовах загрози іноземного вторгнення, яка постійно тяжіла над країною. Більш того, Японія стояла перед небезпекою великомасштабного проникнення в країну іноземного капіталу, що влаштувався в японських портових містах вже з перших років Мейдзі.

Всю тяжкість витрат по створенню нового суспільства уряд поклав, перш за все, на плечі японських селян, завдяки праці яких і було досягнуто накопичення необхідного для проведення реформ капіталу. Прихід в уряд представників феодалної знаті визначили специфіку капіталістичного розвитку Японії, де в чималому ступені зберігалися феодалні пережитки: поміщицька власність на землю, натуральна орендна плата, і напівфеодалні умови праці на підприємствах. Це, в свою чергу, позначилося і на характері і спрямованості самих реформ, що проводилися новим урядом.

Відставання від західних країн в області техніки і технології було особливо відчутно, тому модернізація в цьому напрямку стала політикою нового уряду. При цьому, з іноземного досвіду переймалося, перш за все, те, що відповідало потребам країни.

У той час єдиним шляхом зайняти гідне місце в світі і стати державою світового рівня було проведення агресивної зовнішньої політики і завоювання колоній. Тому Японія, природно, пішла цим шляхом, висунувши гасло «багата країна - сильна армія» (фуккоку - Кехей). Імператор став символом відродженого самосвідомості, символом національної єдності. Агресивність стала головним напрямом у зовнішній політиці японських лідерів.

Прийняття у 1889 р. конституції юридично затвердило статус імператора як глави держави, наділеного дуже широкими повноваженнями. Імператорська особа оголошувалася священною і недоторканною; імператор володів правом оголошувати війну і мир; укладати міжнародні договори; вводити стан облоги, зосереджуючи при цьому в своїх руках надзвичайні повноваження; в якості верховного головнокомандувача встановлювати структуру і чисельність збройних сил; в сфері цивільного управління - визначати структуру міністерств, призначати і звільняти всіх посадових осіб. Імператор мав повнотою виконавчої влади. Він призначав міністра-президента (прем'єра) і за його поданням всіх інших міністрів.

Проте, зміни японського суспільства в період «Мейдзі ісін» стали великим проривом в майбутнє. Японські реформи періоду «Реставрації Мейдзі» мали настільки значний для країни, і навіть революційний характер, що багато радянських істориків оцінювали ці події як «незавершену буржуазну революцію».

СПИСОК ВИВЧЕНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Американо–японский договор о мире и дружбе Канагава, 31 марта 1854 г. //Сборник договоров и других документов по истории международных отношений на Дальнем Востоке (1842 – 1925) / Проф. Э.Д. Гримм. – М.: Издание Института востоковедения им. Н.Н. Нариманова, 1927. – С.50-51.
2. Извещение о реформе земельного налога 6 апреля /1868 г. // Япония периода Мэйдзи через современные источники./ [пер. Ю.Д. Михайловой]. – Токио, 1972.- Т.3. – С.10.
3. Императорский манифест об установлении новой власти // Хрестоматия по новой истории. – Ч.II.- М.,1965 – С. 685-686.
4. Конституция Японии 1889 г.// Хрестоматия по новой истории. Второй период–М.: Просвещение, 1993. – С. 136 - 137.
5. Предложения Окубо Тосимити относительно развития промышленного предпринимательства с целью увеличения объема производства // Япония периода Мэйдзи через современные источники./ [пер. Ю.Д. Михайловой]. – Токио, 1972.- Т.3. – С. 13-17.
6. Пятистотейная императорская клятва 6 апреля /1868 г. Очерки новой истории Японии. 1640-1917. – М., 1958. – С.197.
7. Стэдом А. Японцы о Японии (сборник статей первоклассных японских авторитетов). СПб., 1908. – 345с
8. Fifty years of New Japan /Ed. by Okuma Sigenobu.- L., N.Y.: Dutton, 1909.
9. The Meiji Japan through contemporary sources. – Tokyo, 1969, in IV v.
10. Select documents on Japanese foreign policy. 1853-1868 / translated and edited by W.G. Beasley London: Oxford University Press, 1955. –395 p.

Література:

11. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія: Посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. – Львів: ПАІС, 2007-312 с.
12. Мар'янюк О.В Реставрація Мейдзі 1868 р. [Текст]/ Мар'янюк О.В // Наукові праці. Історія: науково-методичний журнал. – 2010. – Том 121, N 108. – С. 142-145.
13. Рубель В. А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. -Київ: Аквілон-Прес, 1997.-256 с.
14. Астон В.Г. История Японской литературы (биографическая заметка)[электронный ресурс]: Режим доступа:
[https://ru.wikisource.org/wiki/История_японской_литературы_\(Астон/Мендрин\)/Библиографическая_заметка](https://ru.wikisource.org/wiki/История_японской_литературы_(Астон/Мендрин)/Библиографическая_заметка)
15. Гальперин А.Л. История Японии с древнейших времен и до наших дней. М.: Издательство восточной литературы, 1963. – 236 с
16. Гальперин А.Л. Очерки Новой Истории Японии М.: Издательство восточной литературы, 1957. – 168 с.
17. Галибина-Лебедева Е.С. Общее и особенное в революции Мэйдзи и либеральной революции в Эквадоре // Вестник РУДН (Российский Университет Дружбы Народов). Серия Всеобщая история. – 2008. – №4. - С.63–70.
18. Герберт Н.- Становление капиталистической Японии [электронный ресурс]: - Режим доступа:
http://www.ereading.club/djvureader.php/135215/Norman_Stanovlenie_kapitalisticheskoi_Yaponii.html
19. Губер А.А. Новая история стран Азии и Африки. – М., Главная редакция восточной литературы изд-ва «Наука», 1982. – 228 с.

20. Дурденевский, В. Н., Лудшувейт, Е. Ф. Конституции Востока : Египет ; Турция ; Персия; Афганистан ; Индия ; Китай ; Монголия ; Япония. - Л.: Госиздат, 1926. - 180 с.
21. Дискуссионные проблемы японской истории : Сб. ст. / Институт востоковедения АН СССР, / Жукова А. Е. / - Москва : Наука, 1991. - 175 с.
22. Ермакова Л. М. Вести о Япон-острове в стародавней России и другое. - М.: Языки славянской культуры, 2005. - 272 с.
23. Жуков А. Е. История Японии. С древнейших времен до 1868 г. - Т. 1. - Институт Востоковедения РАН, 1998. - 659 с.
24. Жуков А. Е. История Японии. С древнейших времен до 1868 г. - Т. 2. - М.: Институт Востоковедения РАН, 1998. - 703 с.
25. Жуков Е. М. К вопросу об оценке «революции Мэйдзи» // Вопросы истории. — 1968. — № 2. — С. 51-57.
26. Жуков Е. М. Из истории японского либерализма (70-е и 80-е гг. XIX столетия) // Известия АН СССР. Сер. История и философия. - 1944. - № 2. - С. 75-86
27. Жучкова С. М. Внутриполитическое развитие Японии в конце XIX — начале XX века: автореф. Дис. ... канд. ист. наук.: 07.00.03 / Жучкова С. М.; Дальневосточный государственный ун-т. - Владивосток, 2000. - 19 с.
28. Загорский А. В. Япония и Китай: пути общественного развития в оценке японской историографии / А. В. Загорский / Московский ин-т международных отношений. - М.: Наука, 1991. - 297 с.
29. Исии Ресуке. Жизнь сегунов. / Исии Ресуке. - Токио, 1990 - 380 с.
30. История Японии / Под ред. А. Е. Жукова. — М.: Институт востоковедения РАН, 1998. — Т. 2. 1868—1998. — 703 с
31. Внешняя политика Японии : история и современность : учеб. пособие / РАН, Ин-т востоковедения, Ассоц. японоведов; [отв. ред. Э. В. Молодякова]. - М.: Вост. лит. РАН, 2008. - 319 с

32. Квигли Г. Правительство и политическая жизнь Японии / Гарольд Квигли ; пер. И. Звавича ; предисл. Л. А. Зархина. – М. : Соцэкгиз, 1934. – 318 с.
33. Кравцевич А.И. Общественное предпринимательство в Японии. – М.: Изд-во «Наука», Глав. ред. восточной лит-ры, 1988. – 303 с.
34. Конрад М.Н. О научной работе директора тихоокеанского института АН СССР Е.С. Жукова [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/n-i-konrad-o-nauchnoy-rabote-direktora-tihookeanskogo-instituta-an-sssr-em-zhukova>
35. Латышев И.А. Япония, японцы и японоведы [электронный ресурс] – Режим доступа:
http://www.e-reading.club/bookreader.php/33045/Latyshev_-_Yaponiya,_yaponcy_i_yaponovedy.html
36. Лещенко Н.Ф. Япония в эпоху Токугава. / Н.Ф. Лещенко/. – М., 2011 – 346с.
37. Лещенко Н.Ф. К вопросу о внутренних факторах развития капитализма в Японии // Дискуссионные проблемы японской истории : Сб.ст. / Институт востоковедения АН СССР, /Жукова. Е./ – Москва : Наука, 1991 – С.24-36
38. Мазуров И.В. Япония в период перехода к капитализму. –Хабаровск, 2001. – 164с.
39. Мак-клейн Джеймс Л Япония. От сегуната Токугавы – в XXI веке. М.:Аст:астрель, 2011 – 895 с
40. Мендрин В.М. История сегуната в Японии: Нихонгайси. М.; СПб.: Рос.гос. б-ка: Летний сад, 1999 — 384 с.
41. Мещеряков А.: «Мне нравится японское обыкновение занимать как можно меньше места в пространстве» [электронный ресурс]:– Режим доступа:<http://arzamas.academy/materials/718>

42. Народы Азии и Африки том 4, 1968[электронный ресурс]: – Режим доступа: <http://kronk.spb.ru/librarv/naa.htm#1968-4>
43. Норман Г. Становление капиталистической Японии. /Пер. с англ./ . - М., 1952. – 245 с.
44. Норман Г. Возникновение современного государства в Японии. М., ИВЛ, 1961.-296 с.
45. Очерки новой истории Японии (1640-1917). /Под ред. Гальперина А. /. М., ИВЛ, 1958. -127с.
46. Пасков С.С. Современная японская буржуазная историография. Проблемы политики Японии и Китая в конце XIX-первой четверти XX в. М., ИВЛ, 1982.-327 с.
47. Побережников И.В. Теория модернизации и основные этапы эволюции[электронный ресурс]: – Режим доступа:<http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/2769/1/pristr-04-10.pdf>
48. Последний Сёгун дома Токугава[электронный ресурс]: .- Режим доступа: -<http://cyberleninka.ru/article/n/posledniy-syogun-doma-tokugava>
49. Размышления о японской истории /[под. общ. ред. Жукова А.].-М.: Институт востоковедения РАН, 1996 – 122с.
50. Рыбаков Р.В. История востока том 3 «Восток на рубеже средневековья и нового времени XVI-XVIII вв.» .-М: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2000. – 696с.
51. Рыбаков Р.В. История востока том 4 «Восток в новое время конец XVIII- начало XXв.» .-М: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2000. – 608с.
52. Сборник статей по истории стран Дальнего Востока. – М:Издательство Московского университета, 1952. – 234 с.
53. Сенсом Дж.Б. «Япония: Краткая история культуры, серия «Пилигрим». – Спб.: издательство «Евразия», 1999.-576с.

54. Совастеев В.В. Проблемы буржуазной революции мэйдзи в японской историографии. – Владивосток: издательство дальневосточного ун-та, 1984, -192 с.
55. Совастеев В.В. Общественно-политическая мысль Японии в 40-60е годы XIX в. Российская академия наук Институт истории, археологии и этнографии народов дальнего востока ДВО РАН, 1995, -35 с.
56. Современное право Японии. Перевод с японского / ЦунэоИнако; Под ред.: Еремин В.Н. (Вступ. ст.); Пер.: Батуренко В.В. - М.: Прогресс, 1981. - 269 с.
57. Теймс. Р. Япония :История Страны[электронный ресурс]:Режим доступа: [:http://historylib.org/historybooks/Richard-Teyms_YAponiya--Istoriya-strany](http://historylib.org/historybooks/Richard-Teyms_YAponiya--Istoriya-strany)
58. Тадагава, С. Конституция Японии 1889 г. и «модернизация» страны /С. Тадагава.//Правоведение. -2002. - № 4 (243). - С. 193- 199
59. Топеха П.П. К вопросу о характере «Мэйдзи исин» / Историко-филологические исследования. — М.: Наука, 1967.
60. Тояма С. Мэйдзиисин. Крушение феодализма в Японии. М., Изд. ин. лит., 1959.-293с.
61. Файнберг Э. Я., Внутреннее и международное положение Японии в середине XIX в., М., 1954.-298 с.
62. Ханни Горо История Японского Народа. –М.: изд-во иностранной литературы, 1957.- 216с.
63. Хаяма У. «Япония».- Ленинград.:Соцэкг из государственное-экономическое издательство, 1936.- 170с.
64. Япония: опыт и модернизация[электронный ресурс]: – ресурс доступу:<http://book.ivran.ru/f/yaponiyamodernizaciya2011.pdf><https://kotoban.k.jp/dictionary/nipponica/>
65. Япония: опыт модернизации / Рук. проекта Э. В. Молодякова. – М., АИРО-XXI. 2011 – 280 с

66. A Global History of Modern Historiography[электронный ресурс]: - режимдоступу:
https://books.google.com.ua/books?id=UdvdAAAAOBAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q=influence%20in%20japan&f=false
67. Allen G. C. A short economic history of modern Japan. -Psychology Press, 2003.-200 p.
68. Daisuke Furuya A Historiography in Modern Japan: the laborious quest for identity[электронный ресурс]: - Режимдоступу:
<http://journals.lub.lu.se/index.php/scandia/article/viewFile/1442/1229>
69. Dennet T. Americans in Eastern Asia.- New York, 1922. – 302 p.
70. Jansen M. The making of modern Japan. –London.- Harvard university press, 2000.-
71. Lodge C G. Comparative business - government Relations. N.Y.: 1991-235 p.
72. Personality in Japanese History/Albert M. Craig, Donald Howard Shively//. – University of California Press, 1970.-481 p.
73. Reischauer E. Japan The History of a nation. -McGraw-Hill, 1990. – 401 p.
74. The Cambridge History of Japan.– N.Y.-Cambridge University Press, 1989. – V.4 – 860 p.
75. The Cambridge History of Japan. – N.Y.-Cambridge University Press, 1988. – V.5 – 880 p.
76. Totman C. Early modern Japan.// The Journal of Japanese Studies – V. 21. – №1. – P.172-177 .